

Thực hiện công văn số 12411/GDTH ngày 31 tháng 12 năm 2003 của Bộ Giáo dục và Đào tạo về kế hoạch bồi dưỡng cán bộ quản lý giáo dục, giáo viên cấp Tiểu học năm học 2003 - 2004, Dự án Phát triển Giáo viên Tiểu học - Bộ Giáo dục và Đào tạo tổ chức biên soạn tài liệu Nâng cao chất lượng đội ngũ giáo viên và đổi mới quản lý giáo dục tiểu học.

Cuốn sách tập hợp các bài viết của lãnh đạo Bộ Giáo dục và Đào tạo cùng các nhà khoa học, các chuyên gia thuộc lĩnh vực đào tạo, bồi dưỡng cán bộ quản lý và giáo viên tiểu học.

Những thông tin được đề cập trong cuốn sách này (đổi mới quản lý giáo dục ở tiểu học, chuẩn hoá đội ngũ giáo viên tiểu học, xây dựng chương trình đào tạo giáo viên, quản lý nhà trường, xây dựng tiêu chuẩn nghiệp vụ các ngạch giáo viên tiểu học,...) chắc chắn sẽ giúp ích thiết thực cho đội ngũ cán bộ quản lý và giáo viên tiểu học để từ đó vận dụng một cách sáng tạo vào việc thực thi nhiệm vụ của mình, từng bước góp phần đổi mới giáo dục ở cấp Tiểu học.

Tháng 6 - 2004

DỰ ÁN PHÁT TRIỂN GIÁO VIÊN TIỂU
HỌC

Phần một : ĐỔI MỚI QUẢN LÝ GIÁO DỤC Ở TIỂU HỌC

VẬN DỤNG TƯ TƯỞNG HỒ CHÍ MINH TRONG CÔNG TÁC XÂY DỰNG ĐỘI NGŨ NHÀ GIÁO VIỆT NAM THỜI KÌ CÔNG NGHIỆP HOÁ - HIỆN ĐẠI HOÁ ĐẤT NƯỚC

(Giai đoạn 2003 - 2010)

Đặng Huỳnh Mai
Thứ trưởng Bộ Giáo dục và Đào tạo

Nghị quyết Hội nghị lần thứ 2 Ban Chấp hành Trung ương Đảng khoá VIII chi rõ : "Giáo viên là nhân tố quyết định chất lượng của giáo dục và được xã hội tôn vinh. Giáo viên phải có đủ đức, đủ tài". Kết luận của Hội nghị lần thứ 6 Ban chấp hành Trung ương Đảng khoá IX yêu cầu : bố trí cán bộ ; xây dựng kế hoạch đào tạo lại đội ngũ giáo viên và cán bộ quản lý (CBQL) giáo dục, đảm bảo đủ số lượng, cơ cấu cân đối, đạt chuẩn, đáp ứng yêu cầu của thời kì đổi mới ; hoàn thiện chế độ chính sách đối với nhà giáo và CBQL.

Xuất phát từ những yêu cầu trên, một trong các nhiệm vụ của ngành Giáo dục và Đào tạo hiện nay là phải xác định mục tiêu, nhiệm vụ và bước đi cụ thể trong công tác đào tạo và bồi dưỡng lực lượng nhà giáo và CBQL sao cho phù hợp với định hướng phát triển của đất nước cũng như xu thế toàn cầu hoá của xã hội đương đại. Đứng trước thực trạng này, chúng ta cần tìm hiểu sâu hơn tư tưởng Hồ Chí Minh về vấn đề giáo dục để xây dựng đội ngũ giáo viên phục vụ quá trình phát triển của đất nước trên một số lĩnh vực sau đây :

I - GIÁO DỤC PHẢI PHỤC VỤ ĐƯỜNG LỐI CHÍNH TRỊ CỦA ĐẢNG VÀ CHÍNH PHỦ

Ngày 31/8/1960, trong thư gửi các cán bộ giáo dục, học sinh, sinh viên các trường và các lớp bổ túc văn hoá, Chủ tịch Hồ Chí Minh nhắc nhở : "Giáo dục phải phục vụ đường lối chính trị của Đảng và Chính phủ, gắn liền với sản xuất và đời sống nhân dân". Nhận thức vấn đề này trong quá trình xây dựng đội ngũ nhà giáo tức là phải chú ý đến các yêu cầu về phẩm chất, đạo đức và nhận thức chính trị, tư tưởng. Công tác giáo dục chỉ có thể phục vụ đường lối chính trị của Đảng và Chính phủ một cách tốt nhất khi cán bộ giáo dục và nhà giáo nhìn nhận một vấn đề chuyên môn thông qua lăng kính của một nhà chính trị. Hay nói cách khác, mỗi nhà giáo là một cán bộ của Đảng và Nhà nước, mỗi cán bộ giáo dục khi giải quyết một vấn đề chuyên môn phải đặt trong bối

cánh chung về kinh tế, chính trị, văn hoá, xã hội ở nơi mà đơn vị giáo dục gắn bó. Đặc biệt, trong giai đoạn mà các địa phương đang từng bước chuyển đổi cơ cấu kinh tế từ nông nghiệp sang công nghiệp và dịch vụ, yêu cầu này càng trở nên cấp thiết. Ngoài ra, hiện nay có nhiều vấn đề mới xuất hiện như làm thế nào để bảo vệ thương hiệu, tính bền vững của chất lượng hàng hoá,... thì sự đòi hỏi một nền giáo dục phục vụ đường lối chính trị của Đảng và Chính phủ, gắn với sản xuất và phục vụ đời sống nhân dân là thật sự cần thiết và quan trọng. Thực hiện được điều này cũng có nghĩa là thực hiện được nguyên tắc quản lý kết hợp giữa ngành và lãnh thổ, nhằm thúc đẩy công tác chuyên môn phát triển dựa trên cơ sở sự phát triển toàn diện của một địa phương và ngược lại. Khi giáo dục góp phần vào sự phát triển sản xuất và đời sống của nhân dân địa phương, kết quả của giáo dục sẽ được nâng lên một bước. Cứ như thế thì mối quan hệ giữa giáo dục và chính quyền địa phương ngày càng chặt chẽ trong sự phát triển bền vững giữa chính trị và kinh tế nói chung, giáo dục nói riêng. Giáo dục chính là nơi sẽ cung cấp các đối tượng để các cấp uỷ địa phương quan tâm đến công tác phát triển Đảng, có thể phát triển thành đảng viên trong quá trình hoạt động.

II - GIÁO DỤC XÂY DỰNG CON NGƯỜI MỚI XÃ HỘI CHỦ NGHĨA

Trong toàn bộ di sản tư tưởng của Chủ tịch Hồ Chí Minh, vấn đề được Bác Hồ đặc biệt quan tâm là đào tạo con người Việt Nam thông qua hoạt động giáo dục gắn chặt với mục tiêu xây dựng đất nước. Người khẳng định : "Muốn xây dựng chủ nghĩa xã hội trước hết cần có con người xã hội chủ nghĩa". Ngành giáo dục phải làm thế nào để có con người xã hội chủ nghĩa. Bác đã chỉ ra các đặc trưng cơ bản của con người xã hội chủ nghĩa, hay nói cách khác, Bác đã giao trách nhiệm cho các nhà giáo dục về yêu cầu sản phẩm của quá trình giáo dục và đào tạo với các tiêu chí cụ thể về con người Việt Nam mới là :

- Có ý thức và tinh thần làm chủ tập thể, có tư tưởng "Mình vì mọi người và mọi người vì mình", có tinh thần dám nghĩ dám làm và không ngừng vươn lên.

- Có đạo đức và lối sống tốt, trung với nước, hiếu với dân, yêu thương con người, cần kiệm liêm chính, chí công vô tư, có tinh thần quốc tế trong sáng, có lối sống lành mạnh và trong sạch.

- Là con người lao động có kế hoạch, có phương pháp, có quyết tâm ; lao động có tổ chức, có kỉ luật ; có năng suất chất lượng và hiệu quả, lao động quên mình không sợ khó sợ khổ ; vì lợi ích của xã hội, của tập thể và của bản thân mình.

- Có năng lực làm chủ bản thân, gia đình và công việc mà mình đảm nhận với tư cách là công dân tham gia làm chủ Nhà nước và xã hội ; không ngừng nâng cao trình độ chính trị, văn hoá, khoa học kĩ thuật, chuyên môn nghiệp vụ để làm chủ.

Như vậy, để có sản phẩm con người Việt Nam mới xã hội chủ nghĩa như Bác Hồ đã chỉ ra và để hoàn thành nhiệm vụ đào tạo cán bộ cho dân tộc thì đội ngũ nhà giáo

Việt Nam còn phải phấn đấu nhiều hơn nữa. Trước hết, bản thân mỗi nhà giáo phải vừa là con người mới xã hội chủ nghĩa với các tiêu chí mà Bác đã nêu, vừa là một người thầy *thực thụ*, người có đủ năng lực và phẩm chất, đạo đức Bác Hồ đã căn dặn : "Các thầy giáo có nhiệm vụ rất nặng nề là đào tạo cán bộ cho dân tộc. Việc giáo dục cần nhằm vào mục đích, thật thà phục vụ nhân dân". Trong các nhiệm vụ chung của giáo dục, có một nhiệm vụ cơ bản là phục vụ thế hệ trẻ. Để làm tốt nhiệm vụ này, Bác Hồ đã từng nhắc nhở : Dạy trẻ phải giữ gìn "toàn vẹn cái tính vui vẻ hoạt bát, tự nhiên, tự động, trẻ trung của chúng, chớ nên làm cho chúng hoá ra những người già sớm". Nghiên cứu về tư tưởng Hồ Chí Minh đối với vấn đề nhiệm vụ và mục đích của giáo dục, chúng ta có thể nói rằng Bác đã giao nhiệm vụ cụ thể cho ngành và đội ngũ giáo viên. Công cuộc đổi mới nền giáo dục hiện nay, mà chúng ta đang thực hiện, phải chăng là sự trở về với bản chất quá trình giảng dạy và giáo dục mà Bác Hồ kính yêu của chúng ta - người thầy vĩ đại của dân tộc đã chỉ ra cách đây rất lâu. Yêu cầu về đội ngũ giáo viên thời kháng chiến cứu quốc đã là như vậy thì yêu cầu về người thầy của thế kỉ XXI, của một đất nước Việt Nam công nghiệp hoá - hiện đại hoá xã hội chủ nghĩa, càng đòi hỏi năng lực chuyên môn và khả năng thích ứng là một sự đòi hỏi phải cao hơn rất nhiều.

III - VỀ MỤC TIÊU GIÁO DỤC TOÀN DIỆN

Khi nói về mục tiêu giáo dục, Bác Hồ đã chỉ rõ : "Bồi dưỡng thế hệ cách mạng cho đời sau là một việc rất quan trọng và cần thiết". Người đã nhiều lần nhắc nhở : "Thanh niên là người chủ tương lai của nước nhà. Nước nhà thịnh hay suy, yếu hay mạnh một phần lớn là do các thanh niên". Như vậy, công tác đào tạo, bồi dưỡng phải đạt cho được mục tiêu giáo dục toàn diện, để lực lượng thanh niên sau đào tạo đủ sức phục vụ nhân dân. Để làm được điều này, phải xác định mục tiêu cụ thể của từng bậc học, từng lĩnh vực như Bác đã căn dặn :

"- Làm mẫu giáo tức là thay mẹ dạy trẻ. Muốn làm được thế, trước hết phải yêu trẻ. Các cháu nhỏ hay quấy, phải bền bỉ chịu khó mới nuôi dạy được các cháu. Dạy trẻ như trồng cây non. Trồng cây non được tốt thì sau này cây sẽ lên tốt. Dạy trẻ nhỏ tốt thì sau này các cháu thành người tốt.

- Tiểu học cần giáo dục các cháu thiếu nhi yêu Tổ quốc, yêu nhân dân, yêu lao động, yêu khoa học, trọng của công. Cách dạy phải nhẹ nhàng và vui vẻ, chớ gò ép vào khuôn khổ của người lớn, phải đặc biệt chú ý giữ gìn sức khoẻ của các cháu.

- Trung học phải đảm bảo cho học trò những tri thức phổ thông chắc chắn, thiết thực, thích hợp với nhu cầu và tiền đề xây dựng nước nhà, bỏ những phần mà không cần thiết cho cuộc sống thực tế.

- Đại học thì phải kết hợp lí luận khoa học với thực hành, ra sức học tập lí luận và khoa học tiên tiến của các nước bạn, kết hợp với thực tiễn của nước ta, để thiết thực giúp ích cho cuộc sống xây dựng nước nhà",

Như vậy, đối chiếu với những yêu cầu hiện nay, chúng ta thấy rằng Bác Hồ đã rất quan tâm đến vấn đề giáo dục toàn diện. Chúng ta không những phải quan tâm đến việc dạy chữ, dạy nghề mà phải hết sức chú ý đến việc dạy người. Trong phương thức đào tạo nguồn nhân lực của Việt Nam cần bảo đảm yêu cầu trang bị về tri thức, thực hành và rèn luyện phẩm chất để lực lượng sản xuất đủ sức gánh vác sự nghiệp xây dựng đất nước thời kì công nghiệp hoá - hiện đại hoá. Làm theo lời Bác dặn, là phải xây dựng chương trình, nội dung phù hợp với từng đối tượng trẻ ở từng bậc học và từng vùng. Điều này cũng đã bao hàm nhiệm vụ đào tạo nhân tài kháng chiến và kiến quốc, "Nước nhà phải kiến thiết, kiến thiết phải có nhân tài". Như vậy, nội dung đào tạo và bồi dưỡng đối với thế hệ trẻ - thế hệ cách mạng cho đời sau - đã được Bác Hồ quan tâm từ những ngày gian khổ của thời kì kháng chiến cứu quốc. Ngày nay, trong điều kiện xây dựng đất nước Việt Nam công nghiệp hoá, hiện đại hoá thì mỗi nhà giáo cần suy nghĩ nhiều hơn và sâu sắc hơn nhiệm vụ của mình trong quá trình đổi mới.

IV - VỀ ĐỘI NGŨ NHÀ GIÁO TRONG SỰ NGHIỆP PHÁT TRIỂN ĐẤT NƯỚC

Bác Hồ đánh giá cao sứ mệnh vinh quang của người thầy giáo. Người nói : "Có gì vẻ vang hơn là đào tạo những thế hệ sau này tích cực góp phần xây dựng chủ nghĩa xã hội và chủ nghĩa cộng sản. Người thầy giáo tốt, người thầy giáo xứng đáng là thầy giáo là người vẻ vang nhất" (Bài nói tại trường Đại học Sư phạm Hà Nội ngày 21/10/1964). Người còn căn dặn : "Thầy giáo phải thật thà yêu nghề của mình". Một câu nói thật bình dị nhưng đòi hỏi mỗi nhà giáo phải có tấm lòng yêu nghề mến trẻ thật sự, dồn tất cả lương tâm nghề nghiệp, trí tuệ, công sức lên mỗi giáo trình, mỗi trang giáo án. Thầy giáo phải vì học sinh của mình mà nghiên cứu, mà đầu tư để chất lượng giảng dạy ngày hôm nay cao hơn ngày hôm qua và lớp trẻ hôm nay hơn hẳn lớp trẻ những năm trước.

Ở một chỗ khác, Bác lại nói : "Nhiệm vụ giáo dục là rất quan trọng và vẻ vang, bởi vì không có thầy giáo thì không có giáo dục". Năm 1964, Người đã nói : "Dạy cũng như học phải chú trọng cả đức lẫn tài để đào tạo thế hệ trẻ thành những người kế thừa xây dựng chủ nghĩa xã hội vừa hồng vừa chuyên". Đối với việc xây dựng đội ngũ nhà giáo, Bác cũng quan tâm đến việc đào tạo về kĩ năng sư phạm. Người nói : "Giáo dục phải theo hoàn cảnh, điều kiện", đây chính là yêu cầu đòi hỏi người thầy giáo phải vận dụng phương pháp giảng dạy phù hợp với điều kiện cụ thể của học sinh từng vùng, từng khu vực và từng nhóm học sinh cụ thể của một lớp học. Về vấn đề thực hành, thực tập Bác cũng đã nêu : "Một chương trình nhỏ mà thực hành được hẳn hơn còn hơn một trăm chương trình lớn mà không làm được". Nếu có dịp nghiên cứu giáo dục ở các nước, chúng ta sẽ thấy các trường đại học, trung học chuyên nghiệp thường đầu tư lớn nhất vào việc xây dựng thư viện và phòng thực hành vì đây là nơi sinh viên làm việc cật lực để hiểu bài, hay nói cách khác là để chuyển tri thức của nhân loại thành kiến thức của bản thân. Thậm chí có quốc gia giao hẳn nhà bảo tàng cho trường đại học quản lí và xem đây là thư viện vừa phục vụ xã hội vừa phục vụ cho sinh viên nghiên cứu đặc biệt là ở lĩnh vực văn hoá nghệ thuật.

Bác cũng rất chú trọng đến mối quan hệ thầy trò. Người nói : "Trong trường cần có dân chủ, đối với mọi vấn đề thầy trò cùng nhau thảo luận, ai có ý kiến gì đều thật thà phát biểu. Điều gì chưa thông thì hỏi, làm cho thông suốt. Dân chủ nhưng trò phải kính thầy, thầy phải quý trò không phải "cá đối bằng đầu". Đây chính là điều mà chúng ta đang phấn đấu thực hiện trong sự nghiệp "đổi mới giáo dục". Ở Trung Quốc, vào các trường đại học, chúng ta sẽ thấy một loạt các khẩu hiệu : "Mỗi vấn đề của học sinh là vấn đề của nhà trường", "Mỗi yêu cầu của học sinh là công việc mà chúng ta phải làm" (tất nhiên yêu cầu ở đây phải chính đáng để học sinh học tốt). Ở Australia, ở Bỉ, chúng tôi cũng thấy những khẩu hiệu tương tự như thế, tuy họ không có khẩu hiệu như ở Trung Quốc nhưng khi có một học sinh yêu cầu về bút, sách hoặc vở,... là giáo viên và hiệu trưởng đáp ứng ngay bằng một tình cảm thật sự, chân thành.

Bác Hồ của chúng ta cũng rất quan tâm đến lực lượng phục vụ trong nhà trường. Người nói : "Thầy và trò cần giúp đỡ anh chị em phục vụ nhà trường, các chị em nên thi đua sao cho cơm lành canh ngọt để cho học sinh ăn no học tốt". Để xây dựng đội ngũ những người thầy giáo thì lực lượng nhân viên phục vụ nhà trường rất quan trọng. Ở các nước, tỉ lệ nhân viên phục vụ được quy định khá rõ ràng, họ giúp cán bộ quản lí (CBQL), giáo viên rất nhiều mặt như hành chính, tài chính, hỗ trợ học sinh. Ở các trường đại học, thư viện là nơi làm việc và học tập chính của học sinh, học sinh có thể học tập muộn đến 9h - 10h đêm. Ở đó luôn có một nhân viên đưa học sinh ra cổng trường đến bến xe buýt để các em về với gia đình an toàn. Thiết nghĩ, lực lượng này mà làm tốt thì công tác tư vấn cho học sinh sẽ tốt hơn, thầy sẽ dành thời gian để làm tốt công tác giảng dạy và giáo dục. Bởi vì để giảng dạy tốt hơn thì thầy phải đầu tư vào việc hướng dẫn cho trẻ chiếm lĩnh tri thức, như Bác đã nhắc nhở : "Tri thức phải dễ hiểu, dễ nhớ, mau học", còn để giáo dục tốt thì thầy giáo phải đặc biệt chú ý "ngoài tri thức phải có đạo đức cách mạng". Công tác giáo dục trẻ không kém phần quan trọng so với việc hình thành tri thức khoa học cho trẻ.

Như vậy, tìm hiểu tư tưởng Hồ Chí Minh về giáo dục là tìm hiểu một di sản tinh thần vô giá, một tư tưởng được hình thành trên nền tảng thế giới quan và phương pháp luận của chủ nghĩa Mác - Lê nin. Vì vậy, việc vận dụng tư tưởng Hồ Chí Minh vào quá trình xây dựng đội ngũ nhà giáo và CBQL là điều quan trọng và cần thiết. Nhận thức đúng tư tưởng Hồ Chí Minh về vấn đề giáo dục, về chăm lo bồi dưỡng thế hệ cách mạng cho đời sau cũng như về công tác xây dựng đội ngũ giáo viên sẽ giúp cho chúng ta có cái nhìn sâu sắc về thực tiễn giáo dục Việt Nam và thế giới, để thấy rằng những điều chúng ta đã làm và sẽ làm là những điều mà Bác Hồ kính yêu, người thầy vĩ đại của chúng ta đã căn dặn và chỉ đạo cách đây rất lâu. Có lẽ, nếu chúng ta làm được như Bác Hồ mong muốn thì chất lượng đội ngũ nhà giáo và CBQL giáo dục sẽ được nâng cao ngang tầm với các nước trong khu vực cũng như trên thế giới, phục vụ nhiệm vụ ngày càng tốt yêu cầu của đất nước, kế thừa, phát huy truyền thống dân tộc. Đảng và Nhà nước đã xác định giáo dục là quốc sách hàng đầu. Điều này có ý nghĩa là ngoài sự quan tâm của Đảng và Nhà nước đối với công tác giáo dục thì bản thân ngành giáo dục,

đội ngũ nhà giáo, CBQL phải vươn lên trong nhận thức và hành động để xứng đáng với tầm vóc mà xã hội mong đợi, như Bác Hồ đã nói : "Dân tộc Việt Nam ta có truyền thống hiếu học và tôn sư trọng đạo. Dân tộc ta vì trọng đạo làm người mà tôn sư và coi trọng giáo dục".

Trước mắt đất nước ta còn nhiều khó khăn thách thức, nhưng chắc chắn rằng, nếu chúng ta có bước đi cụ thể, thích hợp, huy động được các lực lượng tham gia vào các hoạt động xã hội hoá giáo dục, như Bác Hồ đã căn dặn : "Làm phải có kế hoạch, có từng bước, việc gì cũng phải từ nhỏ dần đến to, từ dễ đến khó, từ thấp đến cao", thì tin rằng việc xây dựng đội ngũ nhà giáo và CBQL cũng như sự nghiệp đổi mới giáo dục của đất nước ta sẽ thành công rực rỡ.

Ghi chú :

Tài liệu sử dụng chủ yếu là : *Tài liệu nghiên cứu tư tưởng Hồ Chí Minh (dùng cho cán bộ chủ chốt và báo cáo viên)* xuất bản tháng 6/2003 và *Hồ Chí Minh toàn tập*.

XÃ HỘI HOÁ GIÁO DỤC VỚI QUÁ TRÌNH PHÁT TRIỂN NHÀ TRƯỜNG

Đặng Huỳnh Mai
Thứ trưởng Bộ Giáo dục và Đào tạo

I - MỘT SỐ VẤN ĐỀ CHUNG VỀ XÃ HỘI HOÁ GIÁO DỤC

1. Cơ sở lý luận

- Xét về góc độ chính trị, xã hội hoá giáo dục (XHHGD) là "huy động toàn xã hội làm giáo dục, động viên các tầng lớp nhân dân đóng góp công sức xây dựng nền giáo dục quốc dân dưới sự quản lý của Nhà nước".

- Văn kiện Đại hội Đảng toàn quốc lần thứ VIII đã nêu : "Các vấn đề chính sách xã hội đều giải quyết theo tinh thần xã hội hoá. Nhà nước giữ vai trò nòng cốt, đồng thời động viên mỗi người dân, các doanh nghiệp, các tổ chức xã hội, các cá nhân và các tổ chức nước ngoài cùng tham gia giải quyết".

- Hội nghị lần thứ 2 Ban chấp hành Trung ương Đảng khoá VIII đã khẳng định : "Phát triển giáo dục là sự nghiệp của toàn xã hội, của Nhà nước và của mỗi cộng đồng, của từng gia đình và của mỗi công dân".

- Xuất phát từ vai trò của quần chúng trong lịch sử, Chủ tịch Hồ Chí Minh cũng từng nói : "Giáo dục trong nhà trường chỉ là một phần, còn cần có sự giáo dục ngoài xã hội và trong gia đình. Giáo dục trong nhà trường dù tốt đến mấy nhưng thiếu sự giáo dục trong gia đình và ngoài xã hội thì kết quả cũng không hoàn toàn".

- Điều 11 của Luật Giáo dục đã ghi : "Mọi tổ chức, gia đình và công dân đều có trách nhiệm chăm lo sự nghiệp giáo dục, xây dựng phong trào học tập và môi trường giáo dục lành mạnh, phối hợp với nhà trường thực hiện mục tiêu giáo dục". Như vậy Nhà nước giữ vai trò chủ đạo trong phát triển sự nghiệp giáo dục ; thực hiện đa dạng hoá các loại hình nhà trường và các hình thức giáo dục ; khuyến khích, huy động và tạo điều kiện để các tổ chức, cá nhân tham gia phát triển sự nghiệp giáo dục".

- Chiến lược phát triển giáo dục đào tạo 2001 - 2010 đã đề cập : "Khuyến khích, huy động và tạo điều kiện để toàn xã hội tham gia phát triển giáo dục. Tạo cơ hội cho mọi người ở mọi lứa tuổi, mọi trình độ được học thường xuyên, học suốt đời ; tiến tới một xã hội học tập".

2. Khái niệm

- Từ cơ sở lý luận đã nêu trên, chúng ta có thể hiểu XHHGD là quá trình huy động cộng đồng (HĐCĐ). Hiện nay có rất nhiều cách hiểu XHHGD khác nhau. Một trong những quan niệm về XHH hay HĐCĐ mang tính phổ biến, được nhiều nhà khoa học và công chúng thừa nhận đó là :

- XHHGD hay HĐCĐ là quá trình huy động các cá nhân và tập thể có nhu cầu, nguyện vọng và lợi ích muốn được chia sẻ với giáo dục và vì sự phát triển của sự nghiệp giáo dục đào tạo ở từng cơ sở và từng địa phương, nhằm thực hiện được mục tiêu phát triển giáo dục.

- Xét từ góc độ lợi ích của cộng đồng thì có thể nói bất cứ một gia đình nào sống trên đất nước chúng ta, cho dù là nghèo khó hay khá giả đều có nhu cầu cho con em mình được đến trường, đều có nguyện vọng con em mình được đào tạo tốt. Họ luôn mong đợi sự quan tâm của nhà trường, của giáo viên đến từng học sinh. Còn các nhà quản lí giáo dục khi thực hiện quá trình HĐCĐ cũng đặt lợi ích của quá trình chỉ đạo lên trên hết. Điều này cũng có nghĩa là phải vì lợi ích quốc gia, dân tộc, lợi ích nhà trường và cũng là vì sự phát triển của từng học sinh trong cộng đồng dân cư mà trường đóng trên đó. Nói theo ngôn ngữ triết học thì đây là một quá trình thống nhất và đấu tranh giữa hai mặt đối lập để cùng tồn tại và phát triển.

II - MỘT VẤN ĐỀ QUAN TRỌNG CỦA XÃ HỘI HOÁ GIÁO DỤC : HUY ĐỘNG CỘNG ĐỒNG THAM GIA XÂY DỰNG VÀ PHÁT TRIỂN GIÁO DỤC

Vấn đề XHHGD được điều 11 - Luật Giáo dục, Mục 5.5 và 5.6 của Chiến lược phát triển giáo dục 2001 - 2010 nêu rõ ; vấn đề là làm thế nào để biến những quy định đó thành những hoạt động cụ thể, thành tư tưởng chỉ đạo trong quá trình xây dựng và phát triển nhà trường. Để có thể hiện thực được những tư tưởng trên chúng ta cần đi sâu tìm hiểu các thành tố của HĐCĐ tham gia xây dựng và phát triển giáo dục trong nhà trường.

1. Mục đích huy động cộng đồng

Huy động cộng đồng tham gia xây dựng và phát triển trường tiểu học nhằm hai mục đích sau :

- Xây dựng các điều kiện thiết yếu phục vụ cho quá trình giáo dục trẻ ở trường tiểu học như cơ sở vật chất trường lớp, đội ngũ giáo viên,...

- Tạo môi trường giáo dục trẻ tốt nhất trong điều kiện có thể phấn đấu được, thống nhất giữa nhà trường - gia đình - xã hội ; góp phần nâng cao chất lượng giáo dục toàn diện, thực hiện mục tiêu đào tạo con người Việt Nam ngay từ cấp Tiểu học để phục vụ công nghiệp hoá, hiện đại hoá đất nước.

2. Nội dung huy động cộng đồng

Nội dung chính của HĐCĐ là tạo ra các nguồn lực cả vật chất và tinh thần để phục vụ việc xây dựng một môi trường giáo dục tốt nhất, để có điều kiện chăm lo cho việc dạy trẻ cả trên 2 phương diện kiến thức và đào tạo con người.

Huy động nguồn lực là một trong những nhiệm vụ quan trọng của nhà quản lí giáo dục. Khi xây dựng kế hoạch phát triển giáo dục, một yêu cầu chính đáng của nhà quản lí giáo dục là cộng đồng xã hội phải đóng vai trò tích cực trong việc quyết định những

yêu cầu về nguồn lực ngoài ngân sách Nhà nước. Có hai nguồn lực chính cần quan tâm trong quá trình HĐCĐ là :

- Nguồn lực vật chất bao gồm : tài lực, vật lực, nhân lực, đất đai, trường sở, trang thiết bị,... phục vụ giảng dạy và học tập.

- Nguồn lực phi vật chất bao gồm : việc tạo ra môi trường giáo dục thống nhất, các yếu tố tinh thần, sự ủng hộ chủ trương giáo dục, sự tư vấn, trao đổi thông tin, kinh nghiệm. Trong thực tế, các nhà quản lý giáo dục cấp cơ sở chưa tập trung đúng mức để khai thác nguồn lực này cũng như vẫn thường xem nguồn lực phi vật chất là quan trọng hơn nguồn lực vật chất.

Ví dụ : Một cơ sở khoa học có giá trị, một kinh nghiệm thực tiễn hoặc một lời động viên của người lãnh đạo là vô giá.

3. Đối tượng huy động cộng đồng

Có 6 nhóm đối tượng huy động cộng đồng là :

- Lãnh đạo Đảng, chính quyền các cấp : đây là lực lượng quan trọng quyết định sự đầu tư cơ sở vật chất cho nhà trường tiểu học và cũng là lực lượng tạo cơ chế cho việc HĐCĐ ở địa phương, tạo điều kiện cho việc HĐCĐ triển khai thuận lợi.

- Gia đình, cha mẹ học sinh, Hội cha mẹ học sinh : đây là lực lượng có nhu cầu, nguyện vọng, lợi ích trực tiếp cùng chia sẻ với nhà trường, một đối tác trong việc HĐCĐ của nhà trường và cũng là lực lượng quan trọng, góp phần nâng cao chất lượng giáo dục toàn diện đối với học sinh.

- Các cơ quan, ban ngành trước hết là các ngành có chức năng, có trách nhiệm đối với trường tiểu học như y tế, công an, bảo vệ, Ủy ban Bảo vệ chăm sóc trẻ em (... các tổ chức đoàn thể như : Mặt trận Tổ quốc, Hội Cựu chiến binh, Hội Khuyến học... và các tổ chức tôn giáo, tổ chức từ thiện. Tất cả các tổ chức này tạo nên một lực lượng đông đảo, đa dạng để nhà trường vận động trong quá trình triển khai các nhiệm vụ giáo dục.

- Các cơ sở SXKD, dịch vụ : đây là một lực lượng hỗ trợ quan trọng, tạo khả năng liên kết trong việc huy động các nguồn lực vật chất.

- Bản thân ngành giáo dục đào tạo cũng là một đối tượng để HĐCĐ.

- Các tổ chức quốc tế, các cá nhân, đặc biệt là cá nhân có uy tín, các "mạnh thường quân"... Kinh nghiệm cho thấy trong nhiều trường hợp đối tượng này tuy ít nhưng lại cho những kết quả bất ngờ trong quá trình HĐCĐ nếu như người CBQLGD biết đột phá vào các bước phát triển quan trọng có thể làm thay đổi chất lượng giáo dục.

4. Chủ thể huy động cộng đồng (người đứng ra làm nhiệm vụ XHHGD)

- Ngành Giáo dục và Đào tạo là lực lượng nòng cốt trong việc triển khai công tác XHHGD trong đó bản thân nhà trường, CBQL giáo dục cùng tập thể sư phạm, đội ngũ giáo viên giữ vai trò quan trọng trong quá trình giảng dạy và giáo dục trẻ. Lời hiệu triệu HĐCĐ của giáo viên có sức thuyết phục mạnh nhất. Mặt khác, mỗi nhà giáo có mối quan hệ xã hội rất rộng bởi vì họ có rất nhiều phụ huynh học sinh.

- Lãnh đạo Đảng và chính quyền địa phương : XHHGD là một cuộc huy động toàn xã hội, phát huy sức mạnh tổng hợp của mọi nhân tố, mọi lực lượng xã hội. Chỉ có Đảng mới có thể lãnh đạo toàn bộ hệ thống chính trị, cơ cấu hành chính làm nên sức mạnh đó. Chính quyền các cấp với chức năng quản lí Nhà nước của mình không chỉ huy động, khuyến khích mà còn tạo cơ sở pháp lí cho việc huy động và tổ chức điều hành sự phối hợp các lực lượng xã hội tham gia xây dựng và phát triển giáo dục (nhà trường). Do vậy, vai trò của các cấp uỷ Đảng, chính quyền địa phương rất quan trọng trong cuộc vận động XHHGD.

- Ban đại diện cha mẹ học sinh cũng là một chủ thể HĐCĐ

Có những lực lượng xã hội có thể vừa giữ vai trò chủ thể HĐCĐ, nhưng đồng thời cũng chính là đối tượng được huy động. Chẳng hạn phụ huynh học sinh, ngành Giáo dục, chính quyền cơ sở (xã - phường, huyện - quận).

III - CÁC NGUYÊN TẮC HUY ĐỘNG CỘNG ĐỒNG THAM GIA XÂY DỰNG GIÁO DỤC

1. Nguyên tắc về lợi ích

Mỗi hoạt động hợp tác, phối hợp đều phải xuất phát từ nhu cầu và lợi ích của cả hai phía : nhà trường và cộng đồng, mỗi bên tham gia đều cần tìm thấy lợi ích chung của cá nhân, tập thể cũng như của cả dân tộc. *Lợi ích hai phía* là nguyên tắc rất quan trọng để HĐCĐ có sức sống và có thể duy trì lâu dài. Nguyên tắc này tạo động lực cho sự tham gia của cộng đồng, đảm bảo cho sự phối hợp trong những hoạt động cụ thể để xây dựng và phát triển giáo dục trên một địa bàn cụ thể. Muốn cho nhà trường là trái tim của cộng đồng và cộng đồng là chỗ dựa vững chắc của giáo dục ở địa phương, cần phải quán triệt nguyên tắc *lợi ích hai chiều* trong việc triển khai các biện pháp cụ thể để hiệu quả của việc HĐCĐ không chỉ mang lại lợi ích cho giáo dục, cho nhà trường mà còn mang lại lợi ích thiết thực cho những người tham gia, cho cộng đồng, cho địa phương.

2. Nguyên tắc về chức năng nhiệm vụ

Nhà trường cũng như các lực lượng xã hội, các tổ chức,... đều có những chức năng và trách nhiệm riêng. Để khai thác, phát huy, khuyến khích họ tham gia vào một hoạt động nào đó thì phải phát hiện và nhằm đúng chức năng, trách nhiệm của đối tác.

Ví dụ : Đối với cấp uỷ và chính quyền địa phương thì nội dung huy động phải là chủ trương, văn bản chỉ đạo, hoặc đất xây dựng,...

3. Nguyên tắc dân chủ

Tập trung dân chủ là một trong những nguyên tắc quản lí. Người quản lí sử dụng nguyên tắc này để vừa thể hiện vai trò dân chủ hoá của cơ sở vừa thể hiện vai trò của thủ trưởng đơn vị. Khi quyết định các vấn đề về quản lí, người lãnh đạo phải dựa trên cơ sở lí luận, tình hình thực tiễn, xu thế phát triển cùng với sự tôn trọng ý kiến cá nhân trong tập thể mà có những quyết định đúng đắn trong quá trình chỉ đạo. Tuy nhiên, đối với việc huy động các lực lượng xã hội tham gia xây dựng và phát triển nhà trường, cần phải quan tâm đến nguyên tắc dân chủ. Người quản lí có thể đưa ra những quyết sách nhưng phải tạo được sự đồng tình ủng hộ của xã hội. Thực hiện nguyên tắc tập trung dân chủ sẽ tạo môi trường công khai, bình đẳng để cộng đồng hiểu đúng về giáo dục và nhà trường hơn, đồng thời góp phần thực hiện nguyên tắc "dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra" các hoạt động XHHGD để mối quan hệ giữa nhà trường, gia đình và xã hội phát triển toàn diện và mang lại hiệu quả thiết thực.

4. Nguyên tắc về luật pháp

XHHGD chỉ phát triển khi quá trình HĐCĐ phải tuân thủ pháp luật Nhà nước, có nghĩa là cần dựa trên cơ sở pháp lí. Ngược lại, các cơ quan đoàn thể, các tổ chức xã hội,... cũng cần có những cơ sở pháp lí để triển khai cũng như để tham gia huy động nguồn lực cho giáo dục.

5. Nguyên tắc phù hợp và thích ứng

Nguyên tắc này đòi hỏi người quản lí phải biết lựa chọn thời gian thích hợp nhất để đưa ra một chủ trương HĐCĐ. Tuy nhiên, để thực hiện nguyên tắc này là phải xây dựng cho được kế hoạch cụ thể và kế hoạch mang tính định hướng, để khi có điều kiện thuận lợi thì tranh thủ sự lãnh đạo của địa phương, phát huy vai trò dân chủ ở cơ sở để nhiệm vụ XHHGD được thực hiện một cách thuận lợi. Đây có thể nói là một nguyên tắc khá quan trọng.

Ví dụ : Phải xây dựng quy hoạch nhà trường đồng thời với quy hoạch của một phường, xã hoặc thị trấn. Hoặc, để chuẩn bị kỉ niệm 40 năm thành lập trường thì đến năm thứ 39, hiệu trưởng phải đưa ra được kế hoạch phác thảo cho việc tổ chức ngày hội truyền thống này, do vậy từ việc khen thưởng đến kinh phí phục vụ cho lễ hội sẽ được sự hỗ trợ của các lực lượng xã hội, kể cả các cựu học sinh, giáo viên nhà trường (thông qua nguyên tắc truyền thống và tình cảm).

6. Nguyên tắc truyền thống, tình cảm

Đó là sự khơi dậy và phát huy truyền thống hiếu học, tôn trọng đạo lí, đề cao sự học, đề cao giá trị của học vấn... của mỗi gia tộc, dòng họ ; niềm tin của cá nhân vào sự nghiệp phát triển chung của giáo dục, của từng nhà trường để có thể huy động nhiều nguồn lực khác nhau chăm lo cho sự nghiệp giáo dục đào tạo.

7. Nguyên tắc kết hợp ngành - lãnh thổ

Chủ trương HĐCĐ và xã hội hoá triển khai trong thực tế cần có sự phối hợp nhịp nhàng giữa địa phương và ngành giáo dục (nguyên tắc này được nói nhiều trong quản lí giáo dục).

8. Nguyên tắc giao tiếp

Có hai con đường giao tiếp đó là con đường chính thức (các văn bản, công văn, đề nghị...) và con đường không chính thức (thông qua nguyên tắc truyền thống và tình cảm). Điều cần nhấn mạnh ở đây là kĩ năng giao tiếp với cộng đồng, sự tâm huyết với sự nghiệp giáo dục của các chủ thể HĐCĐ là điều kiện quan trọng cho việc thực hiện tư tưởng XHHGD và HĐCĐ. Chính những nguyên tắc này cho phép chúng ta sử dụng các mối quan hệ chính thức và không chính thức trong việc phối kết hợp lãnh đạo của địa phương với các lực lượng xã hội, tạo cho hiệu trưởng một hành lang pháp lí trong việc triển khai các biện pháp huy động cộng đồng.

9. Nguyên tắc kế hoạch hoá

Như chúng ta đã biết, kế hoạch hoá là một trong bốn chức năng quản lí và là một chức năng mang tính chủ đạo trong quá trình quản lí của người Hiệu trưởng. Do đó, để HĐCĐ đạt hiệu quả, việc xây dựng kế hoạch cho một hoạt động cụ thể là rất cần thiết. Kế hoạch được xây dựng trên một số yếu tố sau :

- Mục tiêu của việc HĐCĐ
- Xác định đối tượng huy động
- Kết quả dự kiến đối với từng đối tượng
- Thời gian thích hợp nhất
- Nguyên tắc ưu tiên để sử dụng trong quá trình triển khai thực hiện HĐCĐ
- Sự phân công một số thành viên trong chủ thể huy động
- Chi tiết hoá kế hoạch và hệ thống giải pháp cụ thể.

Các nguyên tắc nêu trên chỉ là một sự định hướng quá trình XHHGD để khai thác các tiềm năng cho sự phát triển toàn diện. Tùy từng đối tượng, từng công việc mà vận dụng một cách linh hoạt, sáng tạo, phù hợp với điều kiện và hoàn cảnh cụ thể. (Tham khảo thêm bài tập tình huống ở phần V).

IV - CÁC GIẢI PHÁP HUY ĐỘNG CỘNG ĐỒNG THAM GIA XÂY DỰNG VÀ PHÁT TRIỂN NHÀ TRƯỜNG

Trong thực tiễn triển khai XHHGD ở các địa phương, nhiều nhà trường đã có nhiều sáng tạo ; tuy nhiên có thể nêu ra đây một số giải pháp chủ yếu, cơ bản trong quá trình thực hiện.

1. Tổ chức tốt công tác tuyên truyền cho cộng đồng và bản thân nhà trường

Tuyên truyền là một chủ trương đúng đắn dẫn tới mục đích dành những gì đẹp nhất cho trẻ, cải thiện điều kiện học tập của trẻ, đổi mới cách dạy của thầy và cách học của trò bằng nhiều hình thức tuyên truyền như : thông qua phương tiện thông tin đại chúng, tổ chức hình thức liên hệ giữa lãnh đạo nhà trường và lãnh đạo địa phương, tổ chức các đại hội giáo dục, tuyên dương kịp thời các điển hình tích cực, tiên tiến...

2. Xây dựng kế hoạch để phân phối các nguồn lực

Việc phân phối các nguồn lực để HĐCD là một yêu cầu khá quan trọng trong quá trình thực hiện.

Chẳng hạn, sự phân phối lực lượng giáo viên giỏi, sự phân phối học sinh phù hợp với năng lực giáo viên để có học sinh giỏi, để hạn chế lưu ban là những vấn đề cực kì quan trọng. Vì chính nội lực đó là một yếu tố quan trọng để XHHGD được triển khai có hiệu quả.

3. Tạo lập uy tín, niềm tin đối với phụ huynh, cấp uỷ Đảng, chính quyền và cộng đồng địa phương, thông qua việc khẳng định uy tín, chất lượng của nhà trường

Sự tạo lập uy tín phải bằng chính nội lực của mỗi nhà trường, sự phấn đấu của mỗi một thầy, cô giáo biến quá trình giảng dạy thành quá trình tự học của trẻ. Sử dụng hợp lí và có ích các nguồn thu. Đặc biệt là huy động đủ nguồn lực tinh thần.

4. Phát huy vai trò của giáo viên chủ nhiệm :

Giáo viên chủ nhiệm có vai trò quan trọng trong sự kết hợp giữa phụ huynh học sinh và nhà trường. Vì vậy, việc bố trí giáo viên dạy giỏi, dạy tốt làm công tác chủ nhiệm lớp tạo uy tín đối với phụ huynh học sinh là điều kiện tốt để phụ huynh đóng góp và tham gia xây dựng nhà trường. Cần chú trọng việc thường xuyên liên lạc giữa giáo viên chủ nhiệm và phụ huynh học sinh về việc thông báo kết quả học tập của học sinh bằng nhiều hình thức sáng tạo và phù hợp với từng địa phương và từng người.

5. Tận dụng những kinh nghiệm và tri thức của phụ huynh, vận động họ tham gia vào các hoạt động của nhà trường, tham gia HĐCD (phát huy ở họ không chỉ là vai trò đối tượng huy động mà cả vai trò chủ thể huy động).

6. Làm tốt công tác tham mưu cho lãnh đạo địa phương : Có thể nói chính quyền địa phương là chỗ dựa cho việc triển khai HĐCD, nơi có thể tạo lập môi trường lành mạnh cho giáo dục, vận động toàn dân chăm sóc thế hệ trẻ, gắn kết giữa nhà trường gia đình và xã hội trong công tác giáo dục đào tạo nói chung.

7. Xây dựng các cơ chế liên kết giữa nhà trường, gia đình, lực lượng xã hội. Quan tâm đến nguyên tắc lợi ích trong việc huy động cộng đồng, biết tận dụng thời cơ và biết làm những việc có ích cho cộng đồng dưới các hình thức. Tuy nhiên cần chú ý đến việc nhà trường chủ động tham gia các hoạt động của địa phương, tổ chức các hoạt động phối kết hợp hoặc kết nghĩa với các đơn vị kinh tế, xã hội hoặc huy động các nguồn lực cho nhà trường bằng việc xây dựng các chương trình hay dự án,...

8. Hiệu trưởng thường xuyên bồi dưỡng và tự bồi dưỡng để làm tốt vai trò của mình trong môi trường xã hội địa phương (người hiệu trưởng có uy tín, năng lực là nguồn kích thích sự tham gia của cộng đồng địa phương cho sự phát triển của nhà trường).

Tóm lại, XHHGD là một tư tưởng chiến lược của Đảng ta đã được thể hiện trong nhiều Nghị quyết. Có thể nói XHHGD là một quá trình HĐCĐ để xây dựng một xã hội học tập, một cộng đồng trách nhiệm. Sự đa dạng hoá về loại hình đào tạo cũng như nguồn lực xã hội dành cho giáo dục Việt Nam vẫn chưa được chúng ta khai thác có hiệu quả. Muốn thực hiện có hiệu quả quá trình XHHGD, chúng ta phải nắm vững các hệ thống nguyên tắc cũng như quy trình huy động các lực lượng trong xã hội.

V - TÌNH HUỐNG ĐỂ THẢO LUẬN

Có một nhóm các hiệu trưởng thiết kế một ma trận HĐCĐ phục vụ đợt học chính trị hè cho trường của các đồng chí đó như sau :

TT	Đối tượng HĐ	Nội dung HĐ	Thời gian	Kết quả mong đợi
1	Cấp uỷ và chính quyền địa phương	Xin chủ trương cho giáo viên học chính trị	3 ngày	Đồng ý chủ trương và xin được kinh phí
2	HĐGD địa phương	Nt	Nt	Nt
3	Các cơ quan đoàn thể	Nt	Nt	Nt
4	Hội CMHS	Nt	Nt	Nt
5	Các tổ chức quốc tế	Nt	Nt	Nt
6	Tập thể sư phạm	Đóng góp công sức	Nt	Nâng cao được nhận thức tư tưởng chính trị cho đội ngũ

Đề nghị mỗi cá nhân nêu nhận xét và đưa ra phương án của mình.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Văn kiện Hội nghị lần thứ 2 Ban chấp hành Trung ương Đảng khoá VIII (tr.61).
2. Văn kiện Đại hội Đảng toàn quốc lần thứ VIII (tr.114).
3. Hội nghị lần thứ 2 Ban chấp hành Trung ương Đảng khoá VIII. NXB Chính trị Quốc gia., H 1998 (tr.4).
4. Hồ Chí Minh, Bài nói tại Hội nghị cán bộ Đảng trong ngành Giáo dục, tháng 6/1957.
5. Chiến lược phát triển giáo dục 2001 - 2002. Xuất bản tháng 3/2002.
6. Đề án quy hoạch phát triển xã hội hoá giáo dục giai đoạn 2005 - 2010 của Bộ GD&ĐT.
7. Huy động cộng đồng để xây dựng và phát triển Trường Tiểu học - TS. Đặng Xuân Hải - 2000.